

ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИКА РОЗРАХУНКУ ПОКАЗНИКІВ

У статті розглядається важливий показник фінансового стану – платоспроможність та наводиться методика розрахунку її ознак різними дослідниками.

Ключові слова: платоспроможність, кредитоспроможність, ліквідність, фінансовий стан, ліквідні активи, кредиторська заборгованість.

В умовах ринкових відносин на питання платоспроможності суб'єктів господарювання звертається особлива увага, оскільки інформація про наявність коштів для покриття зобов'язань необхідна не лише керівникам підприємства для того, щоб прогнозувати фінансову діяльність на перспективу, в оцінці платоспроможності зацікавлені банківські установи при визначенні кредитоспроможності позичальника та підприємства-партнери, що надають комерційний кредит.

Метою статті є визначення сутності платоспроможності та аналіз методики оцінки різними дослідниками її показників.

Під платоспроможністю розуміють наявність у підприємства коштів для погашення ним у встановлений термін і в повному обсязі своїх боргових зобов'язань, які випливають із кредитних та інших операцій грошового характеру [1]. На нашу думку, поняття платоспроможності та ліквідності за своїм змістом дуже близькі, але ліквідність більш ємнісне поняття, оскільки від ліквідності балансу залежить платоспроможність. Загалом ліквідність підприємства означає наявність у нього оборотних коштів, необхідних для погашення короткострокових зобов'язань, коли настає відповідний термін. Вважається, що основною ознакою ліквідності є формальне перевищення вартості оборотних активів над короткостроковими пасивами: чим більше таке перевищення, тим фінансовий стан підприємства є сприятливішим з позиції ліквідності.

На думку Л. М. Чернелєвського, платоспроможність означає наявність у підприємства грошових коштів та їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, яка потребує негайного погашення [2]. Основними ознаками платоспроможності є наявність у достатньому обсязі коштів на розрахунковому рахунку та відсутність задоволеної кредиторської заборгованості.

У більшості тлумачень категорії «кредитоспроможність» є ототожнення її із «платоспроможністю».

На думку Рудченко І. В., кредитоспроможність - це спроможність повернути «кредит», а не кошти, отримані в позику, бо «кредит» як економічна категорія, вихідним принципом якої є платність грошових ресурсів, передбачає повернення не лише

основної суми боргу, а й відсотків за користування нею.

Розрізняючи тлумачення термінів «платоспроможність» та «кредитоспроможність», зазначимо, що платоспроможність, при якій оцінюється фінансовий стан клієнта на певну дату, яка, як правило, залишилася у минулому, не може виступати достатньою підставою для оцінювання перспектив повернення кредиту. Відтак, кредитоспроможність - це термін, на нашу думку, значно ширший, який охоплює такі сторони фінансового становища підприємства, як платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність, прибутковість, кредитна історія позичальника тощо [3].

Для комерційного банку недостатньо, щоб підприємство було лише платоспроможним, воно повинно бути саме кредитоспроможним з огляду на те, що на відміну від інших зобов'язань, кредитні зобов'язання підприємства перед банком повинні бути погашені виключно грошовими ресурсами. Підприємство може бути визнане неплатоспроможним, але кредитоспроможним, оскільки величезний вплив на останнє має забезпеченість кредиту [4].

На нашу думку, кредитоспроможність варто трактувати як здатність позичальника в повному обсязі розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями винятково в грошовій формі в установлені кредитною угодою терміни. Слід розглядати кредитоспроможність з двох позицій: з позиції позичальника (коли спроможність розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями визначається системою показників) та з позицій кредитора (від рівня кредитоспроможності визначається розмір допустимого кредиту).

Важливу роль у діяльності будь-якого підприємства відіграє фінансовий аналіз як процес дослідження фінансового стану та оцінки результатів діяльності підприємства, оскільки саме на основі даних, отриманих у результаті його проведення, визначається стратегія розвитку підприємства, реальний стан його справ, досліджується можливість існування прихованих резервів, що дуже важливо при визначенні платоспроможності.

Аналіз фінансового стану клієнта проводиться з метою оцінки його платоспроможності. Оцінка

платоспроможності підприємства здійснюється за даними балансу підприємства.

Найбільш вживаними показниками при оцінці ліквідності і платоспроможності є такі показники, як коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності та коефіцієнт покриття. Коефіцієнт абсолютної ліквідності вказує, яка частина короткострокових зобов'язань може бути за необхідності погашена негайно за рахунок наявних грошових коштів. Причому варто зазначити, що саме стосовно коефіцієнта абсолютної ліквідності у окремих фахівців методика розрахунку майже не відрізняється, окрім того, що деякі з них [2; 6] вносять поточні фінансові інвестиції до грошових коштів та їх еквівалентів.

Відрізняється оптимальне теоретичне значення цього коефіцієнта.

Так Л. М. Чернелевський та ін. у своїх методиках дають для коефіцієнта абсолютної ліквідності теоретичне значення більше 0,2 [2, с. 308]; А. М. Поддєрьогін вказує на оптимальне теоретичне значення в межах 0,05-0,2 [5, с. 356]; Н. В. Тарасенко вважає теоретично достатнім значення цього коефіцієнта на рівні 0,2-0,25 [7, с. 263].

Коефіцієнт швидкої ліквідності за своєю сутністю аналогічний до коефіцієнта покриття, проте при його визначенні враховуються не всі поточні активи: з розрахунку виключається найменш ліквідна частина активів – виробничі запаси. Матеріальні запаси вилучаються не тільки через свою меншу ліквідність, а переважно тому, що грошові кошти, одержані у випадку вимушеної реалізації виробничих запасів, можуть бути істотно нижчими за витрати на їх закупівлю [6, с. 149].

Зростання цього коефіцієнта в динаміці може бути пов'язане переважно із збільшенням невинуватеної дебіторської заборгованості, що свідчить про серйозні фінансові проблеми підприємства.

Методика розрахунку коефіцієнта швидкої ліквідності відрізняється інтерпретаціями (трактуванням) того чи іншого показника, загалом підхід у більшості методик однаковий: це відношення ліквідних активів до поточних зобов'язань.

Ліквідні активи – це та частина активів, яка швидко перетворюється на готівку, готову для погашення боргу. До останніх у світовій банківській практиці відносять грошові кошти і дебіторську заборгованість, в українській практиці – і частину готової продукції, що швидко реалізовується. За допомогою коефіцієнта швидкої ліквідності прогнозують здатність позичальника швидко вивільнити з обороту грошові кошти для погашення боргу банку в строк [4, с. 54].

Методика розрахунку коефіцієнта швидкої ліквідності у А. М. Поддєрьогіна ідентична із коефіцієнтом абсолютної ліквідності і визначається як відношення грошових коштів та їх еквівалентів до поточних зобов'язань.

Відрізняється нормативне значення коефіцієнта швидкої ліквідності, запропоноване авторами розглянутих методик: в середньому 0,5 – більше 1.

Із наведених коефіцієнтів ліквідності і платоспроможності лише коефіцієнт покриття є показником, який використовується у всіх розглянутих методиках і порядок його розрахунку такий: це відношення поточних активів до поточних зобов'язань. Коефіцієнт покриття є узагальнюючим

показником платоспроможності підприємства і дає змогу встановити, якою мірою оборотні активи покривають поточні зобов'язання.

Оскільки підприємство гасить свої короткострокові зобов'язання здебільшого за рахунок оборотних активів, то у випадку перевищення вартості оборотних активів над поточними зобов'язаннями останнє вважається таким, що успішно функціонує.

Як і в попередніх показниках, підходи до визначення оптимального теоретичного значення коефіцієнта покриття відрізняються.

Однак на думку Л. М. Чернелевського та ін. [2, с. 307], застосування нормативного значення коефіцієнта покриття до всіх підприємств є економічно недоцільним. Навіть якщо не брати до уваги галузеві особливості (коли різне нормативне значення коефіцієнта є об'єктивним, оскільки відбиває структуру активів і пасивів залежно від сфери діяльності), одне і те саме підприємство в різні періоди своєї діяльності може мати різний нормативний рівень цього показника, на який впливають такі фактори, як структура активів і пасивів, оборотність дебіторської та кредиторської заборгованості, рентабельність виробництва, ефективність управління запасами, оборотність грошових коштів.

Вважається, що падіння коефіцієнтів ліквідності порівняно з попередньою звітною датою свідчить про погіршення фінансового стану підприємства.

Крім того, варто наголосити на тому, що деякі науковці [5; 8] пропонують використовувати частку оборотних коштів у активах підприємства як один із показників ліквідності та платоспроможності підприємства. Визначається цей показник як відношення поточних активів до валюти балансу і показує, яка частка ліквідних активів у загальній вартості активів підприємства.

М. Я. Дем'яненко [4] пропонує визначати ще додатково три показники, що характеризують платоспроможність підприємства:

- коефіцієнт грошової платоспроможності – окреслює наявні у агроформування грошові кошти для розрахунків для негайного погашення кредиторської заборгованості;
- коефіцієнт розрахункової платоспроможності – визначає здатність агроформування негайно погасити кредиторську заборгованість, використовуючи не тільки грошові кошти, а й кошти в розрахунках, готову продукцію, дебіторську заборгованість та інші фінансові ресурси;
- коефіцієнт ліквідної платоспроможності – демонструє можливість агроформування негайно погасити кредиторську заборгованість, використовуючи всі оборотні засоби. Вважається, що його мінімально допустиме значення – 0,2. Тобто, платоспроможність є важливим показником оцінки фінансового стану підприємства і означає наявність у агроформування грошових коштів і еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, що вимагає негайного погашення.

Як показало дослідження, існує невідпрацьованість методичних підходів щодо її визначення, що знижує ефективність кредитної діяльності. Немає єдиної

методики розрахунку показників фінансового стану підприємств, існує наявність різних методичних підходів до розрахунку показників, більше того - різними є запропоновані оптимальні теоретичні значення цих показників, що ставить кредиторів і позичальників у ситуації неочікуваних кінцевих результатів рейтингу позичальників. Крім того, перелічені методики не враховують галузеві особливості функціонування на ринку підприємницьких структур, особливо аграрного сектора економіки, що має важливе значення в оцінці їх платоспроможності.

Тому проблемою кредитного забезпечення аграрних підприємств є ігнорування специфіки й особливостей цього сектора економіки при кредитуванні, нестабільна фінансова підтримка держави, нерозвиненість їх кредитування іншими кредитними структурами, погіршення останніми роками фінансового стану, що негативно позначається на платоспроможності та кредитоспроможності.

Список літератури

1. Тарасенко, Н. В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства [Текст] / Ніна Вікторівна Тарасенко. - Львів.: ЛБІ НБУ, 2000. - 485 с.
2. Чернелевський, Л. М. Аналіз діяльності підприємств та банківських установ: економічний, фінансово-інвестиційний, стратегічний [Текст] : підручник / Л. М. Чернелевський, Н. Г. Слободян, О. В. Михайленко. - К.: «Хай-Тек Прес», 2009. - 640 с. - С.320.
3. Рудченко, І. В. Кредитоспроможність позичальників як критерій формування кредитних відносин [Текст] / І. В. Рудченко // Держава та регіони. - 2008. - №5. - С.162-166. - С.162.
4. Дем'яненко, М. Я. Оцінка кредитоспроможності агроформувань (теорія та практика) [Текст] : монографія / М. Я. Дем'яненко, О. Є. Гудзь, П. А. Стецюк. - К.: ННЦ ВАЕ, 2008. - 302 с.
5. Фінанси підприємств [Текст] : підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін.; Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А. М. Поддєрьогін. - 5-те вид., перероб. та допов. - К.: КНЕУ, 2004. - С. 356.
6. Мец, В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства [Текст] : навч. посіб. / Валентина Олександрівна Мец. - К.: Вища школа, 2003. - 278 с. іл. - С. 149.
7. Тарасенко, Н. В. Економічний аналіз [Текст] : навчальний посібник / Ніна Вікторівна Тарасенко. - 2-ге видання, перероблене і доповнене. - Львів : «Новий світ - 2000», 2003. - 316 с.
8. Партин, Г. О. Фінанси підприємств [Текст] : навч. посіб. - 2-ге вид., перероб. і доп. / Г. О. Партин, А. Г. Загородній. - К.: Знання, 2006. - 379 с.

РЕЗЮМЕ

Вдовенко Лариса

Платежеспособность предприятий: сущность и методика расчета показателей

В статье уделено внимание важному показателю финансового состояния – платежеспособности и приводится методика расчета ее показателей разными авторами

Vdovenko Larysa

Solvency of enterprises: essence and method of calculation of indexes

In the article a special attention is accented on the importance of index of the financial state. The solvency and the method of calculation of its indexes is pointed out by different authors.

Стаття надійшла до редакції 14.03.2012 р.